

Підлипняк І. Ю.
викладач кафедри теорій та
методик дошкільної освіти
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сучасній Україні потрібні фахівці дошкільного профілю нової формації з конкурентно придатним європейським чи світовим рівнем кваліфікації для досягнення єдиної мети – формування гармонійно розвиненої особистості. Нові реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного і суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоваріантність освітньо-виховних програм) зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців дошкільної освіти. На це спрямована Державна національна програма “Освіта. Україна XXI століття”. Вона передбачає перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, формування мережі вищих навчальних закладів, здатної за освітніми та кваліфікаційними рівнями, типами, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняти інтереси особи, потреби кожного регіону і держави у педагогічних кадрах. [7]

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлено в роботах Г. Беленької (формування фахової компетентності); Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей в природі); Н. Грама (теоретико-методичні засади фахової підготовки педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей) та ін. У дисертаційних дослідженнях (Т. Жаровцева, О. Пехота, Т. Танько, Г. Троцько та

ін..) визначено зміст, етапи, компонентний склад професійно-педагогічної підготовки та запропоновано різні моделі її реалізації. Низка публікацій вітчизняних дослідників яскраво ілюструє, що підготовка педагога дошкільного фаху, в першу чергу повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освідченості і вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Мета статті: висвітлення проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасній педагогічній науці і практиці.

Виклад основного матеріалу. Для визначення і характеристики поняття «підготовка» звернемося насамперед до словникових джерел:

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття „підготовка” розглядається, як дія за значенням підготувати; запас знань, навиків, досвід і т. і., набутий у процесі навчання, практичної діяльності.

У педагогічному словнику термін «професійна підготовка» тлумачиться, як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [3, с. 262].

За визначенням О. Абдулліної, професійна підготовка майбутнього педагога – це процес формування та збагачення настанов, знань і вмінь, що необхідні майбутньому фахівцю для адекватного виконання специфічних завдань навчально-виховного процесу [1, с. 40].

Одне з найбільш повних визначень поняття професійної підготовки у своєму докторському дослідженні наводить Т. Танько: професійна підготовка – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що в свою чергу, визначається як суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати.

Якщо йдеться про підготовку до педагогічної діяльності як професійної, доцільним є використання терміну «професійно-педагогічна підготовка». Найчастіше підготовку студентів до педагогічної діяльності дослідники пов'язують з її кінцевим результатом – формуванням готовності до певного виду педагогічної діяльності. Так, Г. Троцько зазначає, що сутністю підготовки студентів до педагогічної діяльності є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності.

Дослідження авторських трактувань означеного поняття дозволяє виділити основні позиції, що визначають сутність професійно-педагогічної підготовки: професійна підготовка – це система змістових і організаційних заходів; професійно-педагогічна підготовка не може бути обмежена лише формуванням знань, умінь, навичок, а й має бути зорієнтована на особистісний розвиток студента; мета і кінцевий результат професійно-педагогічної підготовки є формування готовності студентів до виконання майбутньої професійної діяльності.

Отже, зазначений термін збагачує поняття „підготовка”. Під змістом підготовки розуміють систему педагогічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для здійснення професійних функцій вихователя. Також під підготовкою розуміють запас знань, досвід, здобутий у процесі навчання, практичної діяльності.

На сьогоднішній день підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності [2, 101с.]

Процеси реформування та модернізації, які зараз відбуваються в системі вищої педагогічної освіти, об'єктивно спрямовані на її подальший прогресивний розвиток, забезпечення потреб суспільств та держави у

кваліфікованих фахівцях, що передбачає відповідні зміни у професійно-педагогічній підготовці педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Система фахової підготовки майбутніх вихователів являє собою цілісний комплекс структурних елементів, що перебувають між собою у певних зв'язках і стосунках, взаємодіють один з одним і утворюють цілісну єдність.

На нашу думку, професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Зазначимо, що фактором успішності його професійної діяльності виявляється сформованість, цілісність його особистості. Рівень підготовки майбутнього вихователя до роботи в різновіковій групі визначається сформованістю необхідних знань, умінь і навичок.

В цілісному педагогічному процесі як складній, динамічній системі, в основі якої лежить педагогічна діяльність, органічно поєднується навчання, виховання і розвиток вихованців.

Головний організатор педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі – вихователь. Від нього значною мірою залежить розвиток особистості і пізнавальних процесів дошкільників, підготовленість до навчання в школі.

Для успішної діяльності вихователь дошкільного закладу повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Єдність і взаємодія їх є передумовою ефективної реалізації професійних функцій вихователя дошкільного закладу, серед яких виокремлюють:

1. Гностично-дослідницька, має на меті вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей; збір і аналіз фактів їхньої поведінки, встановлення причин і наслідків учинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій.

2. Виховна реалізується в розробленні та здійсненні змісту виховання і навчання, відборі нових форм і методів щодо формування у дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання.

3. Конструкторсько-організаційна спрямована на організацію педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; використання нових форм, які забезпечують ефективний розвиток дітей; моделювання і керівництво різними видами їхньої діяльності; педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю.

4. Діагностична полягає у визначенні рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми і батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їх відповідності вимогам часу; використанні корегуючих методик;

5. Координуюча забезпечує єдність роботи дошкільного навчального закладу і сім'ї щодо створення повноцінного потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї.

Для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь оволодіває знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно опанувати засади, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей. [7]

Як наголошує Т. Поніманська: особистісно-орієнтована модель освіти пред'являє вихователю високі вимоги до його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо до уміння бути активним

учасником особистісно-орієнтованого спілкування. Для досягнення високих результатів у вихованні педагог повинен володіти певними особистісними якостями:

— здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає суб'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості;

— здатність виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості;

— постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання. [7]

Педагогічна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу має багато загального з роботою вчителя, разом з тим його специфіка обумовлена віковими особливостями дітей дошкільного віку. Вихователь не стільки навчає, скільки керує ігровою, трудовою, художньою і іншими видами діяльності дітей. [6]

Проблеми професійної діяльності вихователя дитячої дошкільної установи, її специфіка, зміст вивчалися в роботах В. Логинової, Л. Поздняк, Л. Семушиной.

Серед найважливіших функцій вихователя дошкільної установи, В. Логинова виділяє діагностичну функцію, що дозволяє визначати стан виховуваних і педагогічного процесу, конструктивно-організаторську, направлену на організацію педагогічного процесу, що комунікативну, таку, що виявляється в стилі взаємин вихователя з дітьми, координує, направлену на

об'єднання і узгодження педагогічних дій на дитину, тобто ті функції, які необхідні для здійснення виховання і розвитку дитини.

Структуру педагогічної діяльності Л. Семушина відображає таким чином: аналіз рівня розвитку, навченої і вихованості дітей; проектування розвитку особистості дитини; планування завдань, змісту, форм і методів виховно-освітньої роботи, організація різних видів діяльності; аналіз результатів виховної дії. Кожною з перерахованих функцій відповідає певна група умінь: аналітичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, уміння, спрямовані на контроль за ходом педагогічного процесу і регулювання його, уміння, направлені на оцінку отриманих результатів.

У професіограмі, запропонованою Л. Поздняк, діяльність старшого вихователя розглядається як управлінська, і педагогічні уміння систематизувалися на основі етапів управлінського циклу: уміння груп планування, організації, контролю і координації. У особливу групу дослідником виділені комунікативні уміння.

Результатом підготовки є готовність, що трактується у великому тлумачному словнику: „як стан готового і бажання зробити що-небудь”.

У психологічному словнику поняття «готовність» визначено як настанова, спрямована на виконання якоїсь дії. Вона припускає: наявність певних знань, умінь, навичок, а також готовність до протидії виникаючим у ході виконання дії перешкодам; приписування виконуваній дії особистого сенсу.

Готовність є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності, особливо велика її роль у роботі педагога. Обумовлено це складністю і багатогранністю навчально-виховного процесу. У визначенні поняття готовності дослідники йдуть різними шляхами: одні акцентують увагу на його структурних складових, інші – на його сутності.

Так, у роботах учених (А. Ліненко, О. Мороз та ін.) переконливо доведено, що саме стан готовності особистості до виконання професійно-педагогічної діяльності забезпечує не тільки її ефективність, але й можливості подальшого вдосконалення. Тобто, підготовка виступає засобом формування готовності до

діяльності, а готовність є результатом і показником якості підготовки. Такого самого підходу дотримується Т. Жаровцева, «готовність» на її думку – це мета і результат підготовки [4, с. 13].

Готовність до педагогічної діяльності в дослідженні А. Ліненко розглядається як цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність у момент включення в діяльність визначеної спрямованості. Відповідно до позиції цього автора, готовність не є вродженою, а виникає в результаті певного досвіду людини, що ґрунтується на формуванні її позитивного ставлення до професійної діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній [5].

Готовність до навчально-виховної роботи в дошкільному закладі становить базис фахової підготовки до педагогічної діяльності і потребує пошуків у створенні цілісної ефективної системи цієї підготовки. Фахова підготовка у вищій школі базується на ефективній побудові навчального процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності у професійно спрямовану. Готовність майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку буде вища з урахуванням своєрідності і специфіки педагогічної діяльності вихователя в процесі навчання у вузі.

Висновок. Результати аналізу сучасних наукових досліджень переконливо свідчать, що для системи вищої освіти пріоритетом стає підготовка фахівця, що базується на формуванні у нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості. А орієнтація сучасної вищої освіти на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатний реалізувати освітні стандарти, впроваджувати нові освітні технології, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих навчальних закладів, оновлення змісту фахової підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів та форм його реалізації.

Питання формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності знайшли відображення в багатьох дослідженнях. Разом з тим, недостатньо розроблено залишається проблема підготовки майбутніх

вихователів до формування математичної компетенції дітей в різновіковій групі дошкільного навчального закладу, що і є перспективою подальших розвідок у цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. – М. : Издат. Просвещение, 1990. – 141 с.
2. *Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці* : монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 310 с.
3. Вишнякова С. М. *Профессиональное образование : словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика* / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
4. Жаровцева Т. Г. *Теоретико-методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями* : [монографія] / Т. Г. Жаровцева. – Одеса : ПНЦ АПН України – СВД М. П. Черкасов, 2006. – 367 с.
5. Линенко А. Ф. *Педагогична діяльність і готовність до неї* : монографія / А. Ф. Линенко. – О. : ОКФА, 1995. – 80 с.
6. Минибаева Є. Р. *Профессиональная подготовка студентов факультета дошкольной педагогики к математическому развитию детей* : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Миннибаева Эльмира Рафаильевна – М. : РГБ, 2003. – 246 с.
7. Поніманська Т. І. *Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів* / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.

І. Підлипняк.

Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти.

У статті розкрито проблему підготовки майбутніх педагогів в поглядах вчених сучасності. Виділенні основні позиції, що визначають сутність професійно-педагогічної підготовки. Розглядається суть термінів "готовність", "підготовка" до визначеної діяльності. Визначено зміст, етапи, компонентний склад професійно-педагогічної підготовки та запропоновано різні моделі її реалізації.

Ключові слова: дошкільна освіта, професійно-педагогічна підготовка, готовність.

И. Подлипняк.

Подготовка будущих специалистов дошкольного образования.

В статье раскрыта проблема подготовки будущих педагогов во взглядах ученых современности. Выделены основные позиции, определяющие сущность профессионально-педагогической подготовки. Рассматривается суть понятий "готовность", "подготовка" к определенной деятельности. Определено содержание, этапы, компонентный состав профессионально-педагогической подготовки и предложены различные модели ее реализации.

Ключевые слова: дошкольное образование, профессионально педагогическая подготовка, готовность.

I. Pidlypniak.

Preparation of future specialists of preschool education.

The article deals with the problem of future teachers in the views of scientists today. Highlighting the main positions that define the essence of vocational and educational training. The essence of the term "commitment", "training" to a specific activity. The content, stages, composition of vocational and educational training and suggested different models for its implementation.

Key words: preschool education, professionally pedagogical preparation, readiness.